

Pál Apostol letartóztatásától a letartóztatás alkotmányos garanciáig
Prof. Dr. Czine Ágnes alkotmánybíró, egyetemi tanár

I. Bevezetés

Ismeretes Pál Apostol letartóztatása és fogságba kerülésének a története. Amikor Pál apostol a harmadik apostoli útján Palesztinába visszatérőben megérkezett, egy Agabusz nevű tanítvány megragadta a derekán lévő kötelét, azzal összekötözte a kezét és a lábát, és így szólt: „Azt az embert, akié ez az öv, a zsidók megbilincselik, és átadják a pogányoknak.” Így is történt, egyben arra kérték, mutassa meg a zsidó néphez való tartozását, és ezért kísérjen föl a templomba négy férfit, akik ott fogadalmi áldozatot akarnak bemutatni. Pál apostol ekkor velük együtt a templomba ment. Az ellenfelei pedig elhíresztelték, hogy pogányt vitt magával a szentélybe, és így a templomot megszenteltségtelenítette. A templom kapuit bezárták, és a feldühödött tömeg meg akarta Pál apostolt kövezni.¹ Ugyanis vele látták az efezusi Trofimoszt a városban, s róla gondolták, hogy Pál bevitte a templomba. Az egész város megmozdult, a nép összecsendült, megragadták Pált, és kihurcolták a templomból. Mikor már azon voltak, hogy megöljék őt, ez a hír jutott el a helyőrség ezredeséhez, hogy egész Jeruzsálem zavargásban tört ki. Az ezredes katonákat és századosokat vett maga mellé, és lesietett hozzájuk. A tömeg, pedig, amikor meglátták az ezredest és a katonákat, abbahagyták Pál ütlegetését. Ekkor az ezredes odalépett, megfogta őt, és megkötöztette két láncsal.

„Mikor azonban szíjjakkal lekötötték, Pál megkérdezte a mellette álló századosot: Szabad nektek római polgárt megostorozni, mielőtt elítélték volna? A százados, aki ezt hallotta, odament az ezredeshez, és jelentést tett neki: Mit akarsz tenni? Hiszen ez az ember római polgár. Erre az ezredes odament hozzá, és azt mondta neki: Mondd meg nekem, valóban római polgár vagy? Ő azt felelte: Igen. Az ezredes erre azt mondta: Én sok pénzért jutottam ehhez a polgársághoz. Mire Pál azt mondta: Én pedig abban születtem. Erre nyomban félreálltak, akik kínvallatására készültek.”² Az utolsó pillanatban megjelent római parancsnok így megakadályozta Pál megölését, kínvallatását, lényegében azzal, hogy Pál apostolt hivatalosan letartóztatta, és elküldte Cézáréába a helytartóhoz, hogy ítéljen fölötte. Fesztusz az alábbiakat mondta Pál apostol ellen felhozott vádak tekintetében: „Így hát, amikor ideérkeztek, nem késlekedtem, hanem másnap a bírói székbe ültem, és megparancsoltam, hogy hozzák be azt a férfit. Amikor a vádlók előálltak, egyetlen olyan gonosszággal sem vádolták, amelyekre vele kapcsolatban számítottam.”³

Ezzel azt ismerte el Fesztusz „hogy nincs alapja a letartóztatásnak. Pál apostol az alábbiak szerint szólt ”Ha viszont nincs alapja az ellenem felhozott vádaknak, akkor senkinek sincs joga ahhoz, hogy szívességből átadjon nekik. A császárhoz fellebbezek!”⁴

Ezért Rómába vitték Pál Apostolt, a fellebbezés elbírálása végett. Nem tudjuk, hogy mikor végezték ki, de ismerjük a helyet, ahol lefejezték: a Rómából Ostiába vezető út harmadik mérföldköve mellett.

A büntetőeljárást tekintve, miután a római polgárok a helytartó criminalis iurisdictioja alatt állottak, csupán főbenjáró bűncselekményekben, tehát halálbüntetéssel sújtandó bűntettek esetén kellett a helytartónak, a vádlottat Rómába küldeni (Paul. Sent. 5. 26. 1.).⁵ Emellett több

---

¹ ApCsel 25:16

² ApCsel 21,18-28,31

³ ApCsel. 25:1-11

⁴ ApCsel 25:12

⁵ Pólay Elemér: Jogrendszerek az ókori Rómában. ACTA UJNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS ACTA JURIDICA ET POLITICA Tomus VII. Fasciculus 2. Szeged Hungária 1960. 29. o.

forráshely tanúsítja, hogy ha a helytartó ezt elmulasztotta, halállal lakolt (így Capito, Alsógermánia helytartója: Dio 64. 2. — s Suetonius Galba 9.)⁶

Pál apostol elfogása és az ellene indított eljárás híven tükrözi, hogy a római polgár és ezzel a római jog fogalma, tartalma azt is magában foglalta, hogy a bűnvádi eljárás lefolytatása nem korlátlan, és bizonyos garanciákat be kell tartani, tilos a kínvallatás, gyorsan kell döntenie a letartóztatás kérdésében, (időszerűség)meghatározott személyek joga a letartóztatás,(törvényes bíróhoz való jog) és biztosított volt a jogorvoslat, a fellebbezés joga is. A személyi szabadsághoz való alapjog védelmét biztosító garanciák az Alaptörvényben és a tételes jogban a hatályos büntetőeljárás törvényben állócsillagként kell, hogy világítsanak.

II. A kényszerintézkedések alkotmányos garanciáiról

1. Az Alkotmánybíróság általános megítélése a büntetőeljárás kényszerintézkedésekről

Az Alkotmánybíróság számos alkalommal – így például a 26/1999. (IX. 8.) AB határozatban is – hangsúlyozta, hogy az államnak, illetve az állam szerveinek az Alkotmány rendelkezéseiből levezethető joga és egyben kötelezettsége is az állami büntetőhatalom gyakorlása, a büntető igény érvényesítése. Az állami büntetőhatalom monopóliumból a büntető igény érvényesítésén túl egyértelműen következik a bűnüldözés és a büntető igazságszolgáltatás alkotmányos feltételek szerinti működtetésének kötelezettsége. Ez az alkotmányos kötelezettség indokolja, hogy az állami büntetőhatalmat gyakorló szervek hatékony eszközöket kapjanak feladataik teljesítéséhez, még akkor is, ha ezek az eszközök lényegüket tekintve súlyosan jogkorlátozók. {61/1992. (XI. 20.) AB határozat, ABH 1992, 280, 281.; 31/1998. (VI. 25.) AB határozat, ABH 1998, 240, 247.; 5/1999. (III. 31.) AB határozat, 13/2002. (III. 20.) AB határozat; megerősítve: 23/2014. (VII. 15.) AB határozat, Indokolás [39]}. A fenti alkotmányos kötelezettségek teljesítése így bizonyos esetekben együtt jár a büntetőjogi felelősségre vonás törvényben meghatározott rendjében, a büntetőeljárásban olyan eljárási cselekmények, ezen belül kényszercselekmények alkalmazásának megengedésével, amelyek korlátozzák a büntetőeljárás alá vont személy alkotmányos jogait. [részletesen: 42/1993. (VI. 30.) AB határozat, ABH 1993, 300, 302, 304-305.]

A büntetőeljárás számos esetben nem végezhető eredményesen ezen kényszer tartalmú intézkedések alkalmazása nélkül. A büntetőeljárást folytató hatóságok a terhelt jelenlétét, a bizonyítás sikeres lefolytatását, újabb bűncselekmény megakadályozását, illetve a büntetés végrehajtását egyes eljárásokban csak akkor tudják biztosítani, ha kényszerintézkedéseket alkalmaznak, amelyek vagy a személyi szabadságot érintő kényszerintézkedések és /vagy a vagyont érintő kényszerintézkedés.

Ezek a kényszerintézkedések részben az emberi, részben az állampolgári jogokat korlátozzák.

Az Alkotmánybíróság számos döntésében vizsgálta már ezen jogkorlátozó kényszerintézkedések alkotmányosságát. Ezek a vizsgálatok a korábbi Alkotmány és az Alaptörvény különböző rendelkezésein alapultak, tehát több alapjog érvényesüléséről és abból fakadóan a kényszerintézkedésekre irányadó szabályozás rendelkezései alkotmányosságáról foglaltak állást.

A korlátozás vizsgálatának szempontrendszere az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésében rögzített általános alapjogkorlátozási teszt. Ennek elemei:

---

⁶ Pólay Elemér: Jogrendszerek az ókori Rómában. ACTA UJNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS ACTA JURIDICA ET POLITICA Tomus VII. Fasciculus 2. Szeged Hungária 1960. 29. o.

- 1) Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat **törvény** állapítja meg – törvényi szintű szabályozás követelménye
- 2) Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében – az alapjogi korlátozás legyen konkrét célhoz kötött az említett körben,
- 3) a feltétlenül szükséges mértékben – szükségesség,
- 4) az elérni kívánt céllal arányosan – arányosság,
- 5) az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható – a korlátozás korlátja az alapvető jog lényeges tartalma.

Ezen szempontrendszer értékelése kapcsán releváns újítása a hatályos szabályozásnak, hogy a Be. Nyolcadik részének elején összefoglalva jelennek meg a kényszerintézkedések alkalmazásának általános szabályai. Azok ugyanis az alaptörvényi teszthez kapcsolódó, olykor ahhoz hasonló szempontrendszer érvényesítésének fektetik le az igényét. Ezek lényegében olyan követelmények, amelyeket az egyes kényszerintézkedések alkalmazása során a jogalkotó szándéka szerint érvényre kell juttatni. Így a bíróságok és az eljárás egyéb résztvevői alappal hivatkoznak határozataikban rájuk, például az Alkotmánybíróságnak címzett beadványaikban is.

Az (1) bekezdés követelményt rögzít arra, hogy csak a legszükségesebb mértékben és ideig valósuljon meg a kényszerítő eszköz alkalmazása, vagyis szükségesség és arányosság vizsgálatát követeli meg.

A (2) bekezdés rögzíti a fokozatosság követelményét, vagyis súlyosabb kényszerintézkedés csak akkor rendelhető el, ha enyhébb eszközzel a cél nem érhető el.

A (3) bekezdés követelményt fogalmaz meg az alapvető jogok tiszteletben tartására és a kényszerintézkedéssel érintett, valamint a kívülálló személyek kíméletére is.

A (4) bekezdés általános érvennyel rögzíti a hatóságok számára a nap 6-22 órája közötti eljárás követelményét, lényegében a személyi szabadságot és a vagyont érintő kényszerintézkedések vonatkozásában. Ezzel a kapcsolódó alapjogok korlátozásának ugyancsak fontos korlátját nevesíti.

Az (5) bekezdés a hatóságok számára az érintett személyes adatai, továbbá a magánéletéhez kapcsolódó, de személyes adatnak nem minősülő egyéb körülményei védelme kapcsán fogalmaz meg kötelezettséget.

A (6) bekezdés rendelkezései azt deklarálják, hogy különösen a vagyont érintő kényszerintézkedés végrehajtása során mellőzzék azt, hogy az érintettnek vagy másnak indokolatlanul kárt okozzanak.

A kényszerintézkedésekkel összefüggő alkotmánybíróági gyakorlat feltárásakor szükséges továbbá kitérni arra, hogy a kapcsolódó AB határozatok miért korlátozódnak alapvetően a normakontroll körére. Ennek oka, hogy 2014-től kezdődően az Alkotmánybíróság egyfajta önkorlátozással él ezen a területen, amelynek indokait a 3002/2014. (I. 24.) AB végzésben foglalta össze. Döntésében az Alkotmánybíróság azt vizsgálta meg, hogy az előzetes letartóztatás fenntartásáról szóló határozat az Abtv. szerinti érdemi döntésnek tekinthető-e, vagyis alkotmányjogi panaszeljáráásban alapja lehet-e érdemi alkotmányossági vizsgálatnak. Ennek eldöntéséhez az Alkotmánybíróság összevetette az Abtv. és a Be. akkor hatályos szabályait. A vizsgálat eredményeként az Alkotmánybíróság fontosnak tartotta megállapítani, hogy az előzetes letartóztatásról szóló döntés önálló eljárásban született határozat, amely a kényszerintézkedés alkalmazásáról, annak fenntartásáról vagy megszüntetéséről szóló, az állampolgárok alkotmányos jogait érintő döntés. Az Abtv. 27. §-ának értelmezése azonban – a végzés értelmében – nem teszi lehetővé alkotmányjogi panasz előterjesztését ezen döntésekkel szemben, mert a büntetőeljárás folyamán hozott, kényszerintézkedések elrendeléséről, fenntartásáról és megszüntetéséről szóló határozatok nem tartozhatnak bele az **ügyek**

érdemében hozott végső döntések és a bírósági eljárást befejező egyéb döntések fogalmába. Erre figyelemmel az alkotmányjogi panaszt visszautasította. A döntés mérőföldkönek számít abban az értelemben, hogy elejét vette az egyes büntetőeljárásokban a kényszerintézkedés elrendelése, fenntartása tárgyában hozott konkrét bírósági határozatok Alkotmánybíróság általi érdemi vizsgálatának. Így az ilyen tartalommal előterjesztett alkotmányjogi panaszok sorsa – a fenti végzésre utalással – rendre a befogadás visszautasítása a panasz érdemi vizsgálata nélkül.

Ugyanígy a 3194/2015. (X. 7.) AB végzésben foglaltak szerint a **kiadatási letartóztatást elrendelő végzés helybenhagyásáról rendelkező végzés sem minősül az ügy érdemében hozott bírósági döntésnek**, ezért az Alkotmánybíróság érdemi eljárásában nem vizsgálható. Szintén visszautasító döntést hozott az Alkotmánybíróság a 3016/2018. (I. 22.) AB végzésben. A 3002/2014. (I. 24.) AB végzést és az ennek nyomán kialakult állandó gyakorlatát figyelembe véve megállapította, hogy a **zár alá vétel feloldását elutasító bírói döntés** nem tekinthető ügydöntő határozatnak, mert nem a büntetőjogi főkérdésről szól. Nem minősül az Abtv. 27. §-a szerinti eljárást befejező egyéb döntésnek sem, ugyanis a büntetőeljárást érdemben nem zárja le {lásd például: 3057/2017. (III. 20.) AB végzés [7], korábban: 3040/2015. (II. 20.) AB végzés, Indokolás [30]}. Ezért érdemi vizsgálatra nem látott lehetőséget. (Indokolás [17]-[18]) Ezt a gyakorlatát a testület legutóbb a 3335/2021. (VII. 23.) AB végzésben erősítette meg.

2. Az Alkotmánybíróság gyakorlata a letartóztatást érintően

A fentiek okán tehát a jogszabályi rendelkezés vizsgálatán alapuló érdemi alkotmánybírósági vizsgálatok alakítják a testület kényszerintézkedésekkel kapcsolatos gyakorlatát. Ennek keretében vizsgálta az Alkotmánybíróság például a **letartóztatás** jogintézményét, és azt nem találta ellentétesnek azt sem az ártatlanság vélelmével {1406/B/1991. AB határozat, ABH 1992, 497., 502.; 3/1998. (II. 11.) AB határozat, ABH 1998, 61., 26/1999. (IX. 8.) AB határozat, ABH 1999, 265, 272.; 67.; 3017/2016. (II. 2.) AB határozat, Indokolás [47]-[49]}, sem a személyes szabadsághoz való joggal, hiszen ezek korlátozására korábban az Alkotmány is lehetőséget biztosított. [6/1998. (III. 11.) AB határozat, ABH 1998, 91., 99.; 49/1998. (XI. 27.) AB határozat, ABH 1998, 372., 377.]

Ki kell emelni, hogy a kényszerintézkedések köréből a letartóztatáshoz kapcsolódik az egyik leginkább kidolgozott alkotmánybírósági gyakorlat. *A jogintézmény kiemelkedő jelentősége abból fakad, hogy alkalmazásával a hatóságok az egyik legértékesebb alapjog, a terhelt személyes szabadsághoz való joga korlátozását valósítják meg, és ezt a korlátozást hosszú időn, akár éveken keresztül is jogosultak fenntartani. Ezért áll a – hatályos nevén – letartóztatás, korábban előzetes letartóztatás hazai és nemzetközi fórumokon is állandó szakmai viták keresttüzében.*

Az Alkotmánybíróság értelmezésében a letartóztatás fogalmilag nem büntetés, hanem a büntető igény hatékony érvényesítését, a büntetőeljárás sikerének biztosítását és a büntetés végrehajthatóságát {19/1999. (VI. 25.) AB határozat, ABH 1999, 150, 158.; 26/1999. (IX. 8.) AB határozat, ABH 1999, 265, 272.; 10/2007. (III. 7.) AB határozat, ABH 2007, 211, 218.; 3025/2014. (II. 17.) AB határozat, Indokolás [38]}, valamint a bűnisméltés megakadályozását [26/1999. (IX. 8.) AB határozat, ABH 1999, 265, 277.] célzó preventív intézkedés. Ezek azok a célok, amelyekre tekintettel a személyi szabadsághoz való jog korlátozása alkotmányosan igazolható. A 10/2007. (III. 7.) AB határozat megállapítása szerint „[a]z előzetes letartóztatásról szóló, a személyes szabadság elvonásával járó bírói döntés a terhelt szempontjából az eljárás során hozható legsúlyosabb »közbenső« határozat. Alapvetően érinti a terhelt személyes szabadsághoz, a mozgás és a tartózkodási hely szabad megválasztásához való alkotmányos

jogát, befolyásolja védekezésének kereteit, s közvetlen kihatással van személyes sorsának alakulására. Minderre figyelemmel nincs olyan felismerhető alkotmányos érdek vagy cél, amelyből következően a terheltnek az [Alkotmányban] [...] körülírt – a bírói meghallgatásra vonatkozó – jogai, az eljárás tisztességének sérelme nélkül korlátozhatók lennének. (ABH 2007, 211, 221.)

A korlátozás szempontrendszere természetesen ez esetben is az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdéséből fakad. Az alapjogi teszt értelmében a személyi szabadságot korlátozó rendelkezések akkor állnak összhangban az Alaptörvénnyel, ha az általuk elérni kívánt és alkotmányosan elismert célhoz mérten **a korlátozás szükséges és arányos** {3025/2014. (II. 17.) AB határozat, Indokolás [50]}. Az Alkotmánybíróság ennek megítélésakor mindenkor szem előtt tartja, hogy a bűncselekmény megalapozott gyanújával terhelt, emellett ártatlannak vélelmezendő egyén személyi szabadságának – a jogerős ítélet meghozatalát megelőzően történő – bírói elvonása a legsúlyosabb ideiglenes korlátozó intézkedés. {19/1999. (VI. 25.) AB határozat, ABH 1999, 150, 158.; 3017/2016. (II. 2.) AB határozat, Indokolás [32]}. Az alapjogkorlátozás általános tesztjében foglalt szempontok érvényesülése a letartóztatás szabályozásába épített garanciák függvényében vizsgálható. Ezen garanciák tartalmától és megtartásától függ, hogy maga a jogintézmény vagy akár a letartóztatás konkrét esete összhangban áll-e az Alaptörvénnyel vagy alaptörvény-ellenesnek minősül.

Ezek az alábbiak szerint foglalhatók össze:

1) A bírói döntés követelménye

A büntetőeljárás során alkalmazható személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedésekkel kapcsolatos egyik legfontosabb garanciális szabály, hogy azokról a büntetőeljárás egész tartama alatt **kizárólag a bíróság jogosult dönteni**. Az Alaptörvény IV. cikk (3) bekezdése a vádemelést megelőző eljárási szakasz tekintetében kifejezetten rögzíti is e követelményt, míg a vádemelést követően az eljárási kényszercselekmények elrendelésének és fenntartásának bírói hatásköre természetesen következik abból, hogy – a vádhoz kötöttség korlátai között – az eljárás bírósági szakaszában az „ügy urává” a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság válik {10/2021. (IV. 7.) AB határozat, Indokolás [23]}.

2) A soronkívüliség elve

Az Alaptörvény IV. cikk (3) bekezdése továbbá az őrizetbe vett személy „lehető legrövidebb időn belül” történő szabadon bocsátását vagy bíróság elé állítását írja elő, illetve a személyi szabadságról dönteni jogosult bíróság eljárásával kapcsolatban azt követeli meg, hogy **„haladéktalanul” döntsön** a kényszerintézkedés elrendelése vagy mellőzése kérdésében. Erre szintén a 10/2021. (IV. 7.) AB határozatban (Indokolás [28]) mutatott rá a testület.

3) Az előzetes letartóztatás hossza

Legalább ilyen fontos garanciának tekinthető a **letartóztatás időtartamát** érintő alkotmányos követelményrendszer, ugyanis az Alkotmánybíróság – a szabadságelvonás alkotmányosságát megítélő – gyakorlatában a szabadságelvonás időtartamának mértéke is meghatározó jelentőséggel bír {lásd például: 166/2011. (XII. 20.) AB határozat, ABH 2011, 545, 574-576; 3025/2014. (II. 17.) AB határozat, Indokolás [71]-[76]}. Legutóbb a 10/2021. (IV. 7.) AB határozatban vizsgálta az Alkotmánybíróság ilyen tartalmú szabályt. Ez nem volt más, mint a Be. 298. § (2) bekezdés a) pontja. A jogszabályhely akkor hatályos szövege kizárta a letartóztatás időtartamának felső határára vonatkozó szabályok alkalmazását arra az esetre, ha a terhelttel szemben életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmény miatt van folyamatban eljárás. A testület megállapította a szabály alaptörvény-ellenességét, ezért azt 2021. szeptember 30. napjával megsemmisítette. 2022. március 1-től hatályos a Be. 298. § (1)

bekezdés új e) pontja, amely szerint a letartóztatás legfeljebb öt évig tart, ha a terhelttel szemben életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt van folyamatban eljárás.

4) A letartóztatás különös feltételei

Több határozatában vizsgálta az Alkotmánybíróság a **letartóztatás különös feltételeit**. Megállapította, hogy önmagában nem alaptörvény-ellenes az előzetes letartóztatás valamely feltételének a jogalkotó általi oly módon történő meghatározása, amely nem csupán egy, már bekövetkezett és az eljárás sikerét veszélyeztető eseményt rögzít, hanem lehetővé teszi a kényszerintézkedés alkalmazását egy nem kívánatos esemény – tényekre alapozottan – valószínűsíthető bekövetkezésének elkerülésére is. A személyi szabadsághoz való jog aránytalan korlátozásaként értékelte ugyanakkor az Alkotmánybíróság azt a szabályozást, amely a kényszerintézkedés – bűnisméltés veszélyére alapozott – feltételeinek meghatározásakor túl tágan (nem csupán a szabadságvesztéssel fenyegetett deliktumokra korlátozva) határozta meg a figyelembe vehető bűncselekmények körét [26/1999. (IX. 8.) AB határozat, ABH 1999, 265, 277.], illetve azt sem tartotta alkotmányosan elfogadhatónak, ha a kényszerintézkedésről dönteni jogosult bíróság a terhelt meghallgatása nélkül és a megfelelő mérlegelési szempontok hiányában határoz [10/2007. (III. 7.) AB határozat, ABH 2007, 211, 217.], vagy ha a bíróságnak egyáltalán nincs mérlegelési joga a tekintetben, hogy meghatározott feltételek fennállása esetén alkalmazza-e a kényszerintézkedést, vagy sem. [19/1999. (VI. 25.) AB határozat, ABH 1999, 150, 158.] Úgy ítélte meg továbbá az Alkotmánybíróság, hogy nem korlátozta a bíróság szabad mérlegelését az akkor hatályos Be. 327. §-a szerinti azon szabály, amely szerint ha az ügydöntő határozat a kihirdetéskor nem emelkedik jogerőre, az előzetes letartóztatás akkor is elrendelhető, ha az ítéletben kiszabott szabadságvesztés tartamára figyelemmel a vádlott szökésétől vagy elrejtőzésétől kell tartani. „Az Alkotmánybíróság a Be. 327. § (2) bekezdésében foglalt letartóztatási ok vizsgált feltételét tehát egy olyan orientáló jellegű rendelkezésnek értékelte, amely nem korlátozza alaptörvény-ellenes módon a kényszerintézkedések során eljáró bíróság mérlegelésének jogát, mivel a rendelkezés változatlanul hagyja azt az elvet, hogy az egyedi ügyben kizárólag a bíróság jogosult annak a mérlegelésére, hogy a nem jogerősen kiszabott szabadságvesztés mértékére és az ügyben felmerült egyéb adatok (különösen a terhelt személyi körülményeire) figyelemmel szükséges-e, ha igen, milyen típusú kényszerintézkedés alkalmazása a nem jogerős büntetés esetleges végrehajtása biztosításának céljából. {3017/2016. (II. 2.) AB határozat, Indokolás [34]-[45]}”

A fenti szempontrendszer a személyes szabadsághoz való jog korlátozásában érvényesül. De nem ez az egyetlen alapjog – ahogyan arra fentebb is utaltam – amely a kényszerintézkedésekkel összefüggésben az Alkotmánybíróság érdemi vizsgálataiban felmerül. Így például sajátos aspektusát érintette az Alkotmánybíróság a kényszerintézkedések szabályozásának az alábbi három, egymással szoros összefüggést mutató ügyben. Azokban ugyanis előbb a nyomozási bíró eljárására, majd az – akkor még – előzetes letartóztatás felülvizsgálatában eljáró bírói fórumokat esetében irányadó kizárási szabályokat értékelte a **pártatlanság – mint a tisztességes eljáráshoz való jog részjogosítványa – érvényesülése szempontjából**. A pártatlan bírói eljáráshoz fűződő alkotmányos alapjog az adott ügyben eljáró bírótól az eljárásban szereplő fél, vagy az eljárás alá vont személy, illetve az ügy iránti elfogulatlanságot és előítéletek hiányát kívánja meg. A pártatlanság követelményének tényleges érvényesülését többek között az eljárási törvényekben megfogalmazott kizárási szabályok garantálják. Ennek megfelelően a büntetőügyekben a Be. 21-22. § tartalmazza azokat az okokat, amelyek megállapítása esetén a bíró nem járhat el vagy a további eljárásban nem vehet részt. Ezen szabályok egyike a 21. § (3) bekezdés a) pontja alapján, hogy a bíróság további eljárásából ki van zárva, aki az ügyben nyomozási bíróként járt el,

A 34/2013. (XI. 22.) AB határozat rendelkező részében az Alkotmánybíróság a Be. 21. § (3) bekezdés a) pontja alkalmazását érintően már állapított meg alkotmányos követelményt. Ennek értelmében: az Alkotmánybíróság „határozatának kihirdetését követően indult büntetőeljárásokban az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdéséből fakadó alkotmányos követelmény, hogy a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény akkor hatályos 207. § (6) bekezdése szerint eljáró bíró – vagyis a vádirat benyújtása előtt az előzetes letartóztatás egy éven túli meghosszabbítására irányuló eljárásban eljárva a törvényszék egyesbírája – ugyanezen törvény 21. § (3) bekezdés a) pontjának megfelelően a bíróság további eljárásából ki van zárva. Az Alkotmánybíróság a konkrét döntésben megállapította, hogy az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésében elismert pártatlanság követelménye azt kívánja meg, hogy az előzetes letartóztatás meghosszabbításának kérdésében a hatályos jogszabályok szerinti döntést hozó bíró az érdemi ítélezésben már ne vehessen részt {34/2013. (XI. 22.) AB határozat, Indokolás [42]}.

Ezt követően az Alkotmánybíróság a 21/2016. (XI. 30.) AB határozatában mutatott rá, hogy a 34/2013. (XI. 22.) AB határozatban megállapított, fent idézett kifogások fennállnak az előzetes letartóztatás meghosszabbítása tárgyában lefolytatott másodfokú eljárás során is. Ezért az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdéséből eredő alkotmányos követelményként megállapította, hogy a büntetőügy további elintézésében ne vegyen részt olyan bíró, aki az eljárás bármely korábbi szakaszában, így akár a nyomozás során bíróként járt el.

Végül a 3165/2019. (VII. 10.) AB határozatban az indítványozó a fenti két határozatra hivatkozással az elsőfokú, nem jogerős ítélet meghozatalát követően az előzetes letartóztatás meghosszabbítása ellen benyújtott fellebbezés elutasításáról rendelkező bíró részvételét sérelmező indítvány alapján az alábbi következtetésre jutott. A büntetőeljárás vádemelés utáni szakaszában nem merülnek fel aggályok sem a bizonyítékok megismerhetősége, sem a megalapozott gyanú megállapítása körében, ezért nem sérül a pártatlan bíróhoz való jog akkor, ha az előzetes letartóztatás kérdésében a vádemelést követően döntést hozó bíró az ügy érdemében is eljár. (Indokolás [55])

2. A letartóztatásokról a számok tükrében

Az alábbi táblázatok a Legfőbb Ügyészség büntetőjogi szakágat érintő 2021-es tevékenységéről készített ügyészégi statisztikai tájékoztató letartóztatással kapcsolatos értékeit mutatják be és elemzik, kiegészítve azokat a korábbi évek eredményeivel.

A nyomozó hatóság, az ügyészség és a bíróság tevékenységének összehasonlítására, annak keretében a letartóztatások előterjesztésének, indítványozásának és elrendelésének viszonyítására alkalmas adatok azt mutatják, hogy az elmúlt néhány évben tartós változás nem következett be egyik hatóság tevékenységét érintően sem. A 2018. és 2019. évek értékei ugyan valamelyest alacsonyabbak a megelőző évekhez viszonyítva. 2020-ban, majd 2021-ben ugyanakkor ismét egységesen emelkedő tendencia figyelhető meg.

Év	Nyomozó hatóság előterjesztése	Előterjesztés alapján tett ügyészi indítvány	Előterjesztés alapján és hivatalból tett ügyészi indítvány	Bíróság által elrendelt letartóztatás
2015	6205	4842	5075	4453
2016	5936	4686	4846	4199
2017	5694	4420	4552	3997

2018	4022	3058	3557	3070
2019	3750	2931	3759	3330
2020	4471	3604	4359	3871
2021	5344	4456	5151	4685

Forrás: Legfőbb Ügyészség statisztikai adatai, Ügyészségi Statisztikai Tájékoztató, Büntetőjogi Szakág (<http://ugyeszseg.hu/> adatbázis alapján) a nyomozó hatóság/ügyészség előterjesztése, indítványa előzetes letartóztatás, illetve a hatályos Büntetőeljárás törvény alapján már letartóztatás volt.

A letartóztatások elrendelésére tett ügyészségi indítványok sorsát és a bíróság általi elrendelés arányát mutatja a következő táblázat. Az előző táblázatban megjelent, 2019. évet követően tapasztalható emelkedést az adatok ezen részletezése is megerősíti. Megfigyelhető továbbá, hogy a különböző tartalmú döntések meghozatalában az így előidézett változás pontosan milyen mértékű.

Egy konkrét kutatásnál azonban azt nem lehetne figyelmen kívül hagyni, hogy bizonyos típusú bűncselekmények elkövetésének alapos gyanúja miatt indított büntető eljárások száma az utolsó három évben-2020., 2021.,2022. - években jelentősen növekedett.

	Előterjesztés alapján és hivatalból tett ügyészi indítványok összesen	A bíróság hivatalból letartóztatást rendelt el	Ügyészi indítvány alapján a bíróság a letartóztatást			Ügyészi fellebbezés alapján a II. fokú bíróság a letartóztatást	
			elrendelte	nem rendelte el	más kényszerintézkedést rendelt el	elrendelte	más kényszerintézkedést rendelt el
2019	3759	21	3330	92	262	42	37
2020	4359	8	3871	90	287	49	28
2021	5151	14	4685	101	279	54	31

Végül megyénként(vármegyéként) szerinti bontásban is érdemes szemügyre vennünk, hogy az ügyészi indítványok és az azok alapján elrendelt letartóztatások száma miként viszonyul egymáshoz. A lenti táblázat értékei azt mutatják, hogy 2021-ben az ügyészség indítványai igen

magas arányban szolgálnak alapul a bíróságok számára az adott típusú kényszerintézkedés elrendelésére, vagyis a bíróság az ügyészség álláspontjával jelentős arányban, esetenként 100 %-ban egyetért.

Ügyészség	Előterjesztés alapján és hivatalból tett ügyészi indítványok összesen 2021.évben	Ügyészi indítvány alapján a bíróság elrendelte a letartóztatást 2021-ben	
Főváros	1093	833	76,2 %
Bács-Kiskun megye	550	547	99,5 %
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	229	229	100 %
Csongrád-Csanád megye	358	337	94,1 %
Fejér megye	151	140	92,7 %
Jász-Nagykun-Szolnok megye	184	135	73,4 %
Pest megye	387	375	96,9 %
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	212	202	95,3 %
Tolna megye	156	153	98,1 %
Vas megye	63	63	100 %
Központi Nyomozó Főügyészség	100	85	85 %

A fenti statisztikai adatok árnyaltabb megközelítését az egyes értékek további elemzése, végső soron a letartóztatás alapjául szolgáló esetek egyedi vizsgálata tenné lehetővé. Ilyen módon volna lehetőség az indikátorok kellően részletes feltárására és abból megalapozott következtetések levonására.

3. Jogalkalmazási dilemmák

1.) Az egyes kényszerintézkedések szabályozásának sorrendje is megváltozott. A személyes szabadságot korlátozó kényszerintézkedések a súlyosságuk, tehát az általuk megvalósított jogkorlátozás súlyosságának sorrendje szerint kaptak helyet. A jogalkotó vélhetően ilyen módon is hangsúlyozni kívánta, hogy a kényszerintézkedések körében kiemelkedő jelentősége van az általános rendelkezések körében is kiemelt fokozatosság elvének. A rendszeres szakmai vizsgálatok és a célzott kutatási eredmények adnak választ erre a kérdésre.

2.) A kártalanításról

A kártalanítás (visszatérítés) intézménye az állam büntető hatalmának gyakorlása során előforduló tévedések orvoslását szolgálja. Az állam kártalanítási kötelezettségének alapja nem az eljárási kényszerintézkedés (vagy a büntetés) jogszerűsége, hanem az, hogy a jogállam nem háríthatja el a büntető hatalom gyakorlásából adódó felelősséget olyan esetben, amikor valaki formailag jogszerűen, de érdemben alaptalanul szenved

joghátrányt a büntető igazságszolgáltatásban. [41/2003. (VII. 2.) AB határozat, ABH 2003, 430, 437.]

Az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint a védelemhez való jog a terhelt számára kiemelkedően fontos, de nem korlátozhatatlan alapjog. Az Alaptörvény nem biztosít jogot bármilyen védekezési eszköz alkalmazásához. Ehhez mérten az Alkotmánybíróság korábbi határozatában megállapította: a védelemhez való jog nem terjed ki az elrejtőzésre, illetve a szökésre; a védekezéshez való jognak korlátot szabnak a terhelt megjelenését, jelenlétét biztosító eljárási kényszercselekmények. Így a törvényalkotó nem sért alkotmányos alapjogot, amikor kizárja az előzetes letartóztatásért járó kártalanításból azt, aki az elrejtőzéssel, a szökéssel, illetve a szökés megkísérlésével az eljárási kényszercselekményekre okot adott. [41/2003. (VII. 2.) AB határozat, ABH 2003, 430, 438.]

Az Alkotmánybíróság hangsúlyozta azt is: nem tartja alkotmányellenesnek, ha a törvényalkotó a kártalanítás jogcímeihez igazodó megfelelően differenciált szabályozással kizárja az előzetes letartóztatásért járó kártalanítását annak, aki tudatosan rosszhiszemű magatartásával került abba a helyzetbe, hogy a bíróság az eljárási kényszercselekményt elrendelte, illetve meghosszabbította. Elengedhetetlen azonban, hogy a kizárás okának a kényszercselekmény alkalmazásával kell közvetlen összefüggésben állnia. Vagyis a kizárás okának az eljárási kényszercselekmények elrendelésének feltételei és a terhelti magatartás közötti összefüggésen kell alapulnia.

Erre tekintettel a régi Be.-nek⁷ az a szabálya, hogy az „eredményes felderítés megghiúsítása érdekében a bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság megtévesztésére törekedett”, az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a védelemhez való jog aránytalan korlátozásához vezetett, mivel a rendelkezés a védekezési szabadság alkotmányos tartományának részét képező magatartásokat (pl. a hallgatás jogának gyakorlását) is a kártalanítás megtagadásával sújtotta.

A jogalkotó ezért a régi Be. 580. § (3) bekezdés c)⁸ pontjának korábban hatályos rendelkezését a 2003. évi CXXX. törvénnyel újra alkotta. A szabályozás koncepciója szerint: „a hatóság megtévesztésére törekvő magatartás és ezzel okozati összefüggésben a kényszerintézkedés elrendelésére történő ok-szolgáltatás még nem elegendő a kártalanításból történő kizárásra. *A terheltnek a hatóság megtévesztésére törekvő magatartása alapfeltétel, és emellett, ezzel összefüggésben a terheltnek felróható kell, hogy legyen a megalapozott gyanú reá terelődése és a kényszerintézkedés elrendelése is.*”

Jelenleg a Be. 846.§ (1) bekezdés c.) pontja a korábbi szabályozáshoz hasonlóan szabályozza a kártalanításból való kizárást.

A kártalanításból való kizárás egyik esete: *”A bíróság, az ügyészség vagy a nyomozó hatóság megtévesztésére törekedett a büntetőeljárás megindulásáról való tudomásszerzését követően, és ezzel neki felróhatóan okot szolgáltatott arra, hogy a bűncselekmény megalapozott gyanúja reá terelődjék és őrizetét, letartóztatását, előzetes kényszergyógykezelését, illetve a 845. § (1) bekezdésében meghatározott bűnügyi felügyeletét elrendeljék, meghosszabbítsák vagy fenntartsák,..”*

⁷ 1998. évi XIX. tv.

⁸ 1998. évi XIX. tv.

Az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdése – az Alkotmány 55. § (3) bekezdésétől eltérően – ugyanakkor már úgy rendelkezik, hogy „[a]kinek szabadságát alaptalanul vagy törvénysértően korlátozták, kárának megtérítésére jogosult”.

Az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdése alapján tehát el kell határozni egymástól azt az esetkört, amikor a személyi szabadságot jogszerű bírói döntés alapján, de alaptalanul korlátozták. Ilyenkor a jogszerű, de alaptalan korlátozásért *kártalanítás* jár (ennek jellemző esete a felmentett terheltnek járó kártalanítás a büntetőeljárás során elrendelt letartóztatásért). A másik esetkör pedig, ha a személyi szabadságot törvénytelen módon korlátozták. Ilyenkor jogellenes korlátozásért *kártérítés* jár a Ptk. szabályai alapján.

Az Alaptörvény IV. cikk (4) bekezdése alapján tehát a kártalanításhoz való jog átfogja a kártérítéshez való jogot, valamint az alaptalan bírói döntés miatt elszenvedett sérelmek miatt érvényesíthető kártalanításhoz való jogot is. Az Alaptörvénynek ez a szabálya – szemben az Alkotmány 55. § (3) bekezdésében foglaltakkal – nem az egyes jogágak kártérítési felelősségi szabályait ismétli meg, hanem az alkotmányjog szintjén jelentkező, a személyi szabadság alapvető jogának sérelmére tekintettel fennálló, alkotmányos alapú kártalanítási jogot tartalmazza.

Összegzés.

A változtatások jelentősége e rendelkezések vonatkozásában nem az egyes jogintézmények szintjén, hanem a szabályozás rendszerében ragadható meg; abban, hogy a jogalkotó a letartóztatás valódi alternatíváját kívánta megalkotni. Ez az alternatív megoldás kellően összetett ahhoz, hogy a felkínált lehetőségek közül az eljáró hatóságok ki tudják választani az adott esetben leginkább célravezető, a büntetőeljárás céljainak megvalósulását garantáló, ám az érintettek alapvető jogait – a szabad mozgáshoz, valamint a lakóhely és a tartózkodási hely szabad megválasztásához való jogot – korlátozó eszközt. Miként él a jogalkalmazás ezzel a felkínált választási lehetőséggel? A gyakorlat majd igazolja vagy cáfolja azt, hogy egyértelműbb vagy részletesebb vagy újabb szabályozás indokolt-e.

Felhasznált irodalom:

Domokos Andrea: A magyar büntető eljárás és a digitalizáció. Miskolci Jogi Szemle 2020/1. 67-76.

Kadlót Erzsébet: Az illúziók vége – „ásatag” gyakorlatok továbbélése a kényszerintézkedések kapcsán. Miskolci Jogi Szemle 2019/2. 438-447.

Kovács Levente: Fizetjük a jogsértést, avagy Keleten a helyzet változatlan. Ügyvédek Lapja 2020/2. 36-40.

Nyitrai Endre: A bűncselekményből eredő vagyon visszaszerzése. Ügyészek Lapja 2020/2-3. 39-51.

Pólay Elemér: Jogrendszerek az ókori Rómában. ACTA UJNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
ACTA JURIDICA ET POLITICA Tomus VII. Fasciculus 2. Szeged Hungária 1960.

Róth Erika: A digitalizáció hatása a büntetőeljárásra. Miskolci Jogi Szemle 2020/3. 165-174.

Róth Erika: A személyi szabadságot érintő kényszerintézkedések új rendszere, Miskolci Jogi Szemle
2021. 5. szám

Stál József: A letartóztatás általános feltételéhez kapcsolódó bizonyítékértékelés dilemmái.
Magyar Jog 2021/4. 215-225.